

Undertrykte Folkeslag

Armenien

(1900)

Armenien er Lilleasiens Schweiz, et Bjergland som Evropas, men ufrit, mishandlet, martret, Masse mordets Land. Det er Landet Ararat, der beherskes af det majestætiske Snebjerg, Massis, det dobbelttindede, omkring hvilket Lilleasiens, Mesopotamiens og Persiens Bjergrækker mødes, Ararat, om hvilket hvert Barn har lært, at Noahs Ark strandede derpaa. Landet har en Mangfoldighed af Søer, hvoriblandt tre mægtigt store; men især er det de talløse Kilders Land. Rene og friske udspringer de overalt, risler overalt. Og alle vegne er der Bække og Floder; ved hvert Skridt øjner man dem; ad alle Klippesider strømmer de ned. Der er vidtstrakte Enge og rige Kornmarker, Æble- og Pæretræer, Vin og Granatæbler i Overflod. Og alle vegne synger Nattergalene, alle vegne soler Fasaner og Paafugle sig; i Skovbrynet standser den yndefulde Gazelle, paa Bjergskrænterne den vilde Stenged; men ogsaa Bjørne, Ulve, Hyæner og Sjakaler kreser om Landsbyerne.

Her levede, om end under stadige Forfølgelser og i hyppige Kampe, indtil Aarhundredets sidste Tiaar uden Fare for Udrydelse og med forholdsvis høj Kultur, et lille Folk paa nogle Millioner, et af Jordens ældste, med en vel 4000 Aar gammel Historie, et arisk og tidligt kristnet Folk, behersket af troende Muhamedanere, der foragter og afskyer det for dets Trosbekendelses Skyld og for dets overlegne Civilisation.

80 af 100 Armeniere er Bønder; men deres Købmænd er vidtbekendte for Handelsgeni, og Folket har Lærde, Skribenter, Digtere som Evropas fremmelige Folk.

Ved Berliner kongressen 1879 blev de armeniske Kristne ligesom de rumænske Jøder – for at der endelig kunde raades Bød paa deres Lidelser – stillede under Stormagternes Beskyttelse, og naturligvis lovede saavel Rumænien som Tyrkiet Bedring. Alt var

Skromt og Skin. De, som gav Løfterne, tænkte ikke et Øjeblik paa at holde dem; de, som modtog Løfterne, ikke et Øjeblik paa ved Vaabenmagt at fremtvinge deres Oplydelse. Følgen var, at de rumænske Jøder siden da har levet i et Helvede, mod hvilket Dantes er et køligt og fredeligt Opholdssted, og at i de sidste syv Aar henvend 300,000 Armenerne er blevne slagtede under Torturer, som Inkvisitionens Bødder hidtil mentes at have havt Eneret paa.

For den almindelige Spidsborger og Spidsborgerinde, Skribent eller Journalist, siger dette ubyre Tal netop paa Grund af sin Størhed slet intet. Det giver intet anskueligt Billede. Hvem kan forestille sig nogle Hundrede Tusinder af Lig eller de Rædsler, efter hvilke de skændede og mishandlede Kvinder endelig udaandede, eller de Sultens Kvaler, som de lænkede Fanger led i St. Jean d'Acres Fængsler, før de døde?

En ung, dansk Forfatter har endog set sit Snit til at være vittig i den Anledning, fundet, at Armenerne »kunde have faaet Tid til at skille sig af med Livet paa en mere smertefri Maade end ved at overlade Arbejdet til deres Bøddere«. Hvilket Humør i det unge Danmark!

Sagen er vel, at i Danmark interesserer intet uden Københavnen med Forstæder; i Norge intet uden Norge, dets Selvstændighed og den Anseelse, Riget og dets store Mænd nyder; i de skandinaviske Lande er det hidtil kun Dr. Hans Karsberg, der har røbet nogen større Interesse for Armenerne, men da han er af den Mening, at man kan hjælpe dem ved Avisartikler, er hans uskyldige Tro ikke mindre forbavsende end Andres gode Humør.

Det mitende Aarhundrede vil selvfølgelig for Fremtiden staa som de naturvidenskabelige Opdagelsers og Opfindelsernes store Aarhundrede, vil synes lige saa beundringsværdigt i den Henseende, som Tidsrummet omkring Aar 1500 i Henseende til Billedkunst. Men i næsten Alt, hvad der angaar Politik, vil det staa som en rent barbarisk Tid. Neppe et Haarsbred kan dette Aarhundrede siges at være forud for Historiens mørkeste Tidsrum med Hensyn til Frihedsberøvelse, Udsugning, Tortur og Massemyrderi. Neros Blodsudgydelser er rent ud Barneleg i Sammenligning med Abdul

Hamids; Neros Grusomhed er Dilletanteri i Sammenligning med Abdul Hamids Virtuositet i Marring og Slagting. Og nu betænke man, at paa Neros Tid den store Morder, om end straffri, dog i de Krisnes Øjne gjaldt for Dyret i Aabenbaringen, medens i vore Dage alle kristne Magter staa i det venskabeligste Forhold til Abdul Hamid, og ingen har lagt ham et Halmstraa i Vejen. Man betænke endvidere, at det samme kristne Evropa, der uden at røre en Finger har set 300,000 Kristne blive pinte og slagtede i det evropæiske og asiatiske Tyrki, er ømt bekymret for den jammerlige og latterlige Missionsvirksomhed i Kina, og man vil have en Maalestok for den Chimborazzo-Højde, det politisk-religiøse Hykleri ved Aarhundredskifter har naaet.

Da dette udløbende Aarhundrede i Aaret 48 drejede sig om sin Akse, indbildte man sig, at dets sidste Halvdel vilde blive brugt til Drøftelse af de vanskeligste og fineste, mest tidssvarende Spørgsmaal, sociale, politiske, filosofiske; Opdragelsesspørgsmaalene for de Enkelte og Menneskeheden. De gamle, simple, grove Spørgsmaal om Folkenes Selvbestemmelsestret og Selvsyre, om Folkeslagenes og de Enkeltes Ukrænkelighed, om Pressefrihed og Frihandelen, om Religionsfrihed og Tænkefrihed, om Tale- og Forsamlingsfrihed osv. osv. betragtedes som Spørgsmaal, der nu var bevarede en Gang for alle, og som Ingen længere burde spille Ord paa.

Og mere end halvhundred Aar derefter sidder i Rusland 130 Millioner trælbandne og reløse, følgende for deres Omgivelser farlige Mennesker, der ikke tør læse en Bog eller en Avis, langt mindre skrive en Bog eller en Avis, som ikke deres Formyndere har fundet uskadelig for dem; og bare det, at de mer end hundrede Millioner finder sig i denne deres Skæbne, har demoraliseret Halvdelen af det Evropa, der var tilovers, i Bund og Grund. Rundt omkring undertrykkes Nationaliteterne endnu, rundt omkring optager de gamle Bekendelses- og Stammestridigheder, som skulde været endte, og om hvilke det er umuligt at sige et nyt eller forstandigt Ord, endnu de Bedstes Tanker, vækker Begjærning, fremkalder Helte og Forrædere, foranlediger Stordaad, som hørte hjemme for hundrede Aar siden, og afskedkommer Ulykker og

Rædsler, der burde være forbi med Middelalderen. De nulevende Slægters Liv og Tanker spildes for Millioners og atter Millioners Vedkommende paa rent forældede Ting, paa udfægtede Spørgsmaal. Hver Enkelt har kun det ene Liv, og Halvdelen af hvad der sker er Forsinkelse og atter Forsinkelse af Menneskeheden.

Naar man i lang Tid har sysselsat sine Tanker med Armeniernes Skæbne, naar man kender enkelte af deres bedste Mænd og Kvinder, har været Vidne til, hvilke Lidelser der er udstaaede, hvilke Ofre der er bragte, hvad Heltemod der er vist, og hvorledes Alt efter de mange Aars Kampe er endt med den almindelige Nedslagtning, saa kan det maaske synes underligt eller hjerteløst, at det Ord, hvori Ens Tanker udmunder, er det ene, kolde: Forsinkelse.

Men da Alt umuligt kan være Kaos, eftersom de videnskabelige, intellektuelle og industrielle Frenskridt uafbladeligt ophobes, udbrædes og formerer sig ved Børning med hverandre, da der, trods Alt, trods Folkeundertrykkelse og Klasseundertrykkelse og religiøs Forfølgelse og Sejgspining af enhver selvstændig eller fremragende Enkelt, ja, trods Masseord af Hundredtusinder i et ulykkeligt Folk, nødvendigtvis, uundgaeligt finder et Slags Frenskridt Sted, saa bliver Nedslaget i Ens Sind til allersidst dog netop Indtrykket af den forførdelige Tidsspilde, den umaadelige verdenshistoriske Forsinkelse, som den uoplyste, religiøse Enevælde forårsager, hvad enten den stammer fra den røde Morder i Syd eller den hvide Czar i Nord eller fra Konger paa bitte smaa Troner eller fra Mandslinger paa endnu mindre Taburetter.

II

Dr. Hans Kaarsberg er en varmtførende, dristig og djævt frisindet Mand, og det var ønskeligt, at der var mange som han. Saa vilde Livet i Norden altid være en Smule mindre slattent, end det er. Den, der ser mindre lyst, kan imidlertid ikke andet end finde, at han i meget høj Grad overvurderer Pressens Betydning. Han tror paa noget, han kalder den frie, uafhængige evropæiske Presse som

Magt. Det er dog vel neppe paa Journalistkongresser, han har mødt den. I Evropa turde de Blade, der kan siges at tilhøre den, i Tal komme Marineudsskriterne i Schweiz temmelig nær.

Dr. Kaarsberg henviser til Pressens Magt i Dreyfussagen. Men man kan aldeles ikke sammenligne Armeniernes (eller de rumænske Jøders) Stilling med Fangens paa Djæveløen. Der gjaldt Spørgsmaalet en enkelt Mand, hvem man havde paadutter en Forbrydelse uden at levere ringeste Bevis for, at han havde begaaet den. Saa snart Opmærksomheden var blevet vakt, kom, da hans Familie var rig og anset, hans Broder en uforfærdet Mand, der ikke skyede noget Offer, et saa overvældende Antal af Løgne om den Ulykkelige, af Retsbrud, Falsknerier, Bedragerier, Sammensværgelser mellem hans Fjender, hans Anklagere og hans Dommere for Dagen, at det lykkedes nogle tapre Mænd i Frankrig, deriblandt en Helt, Oberst Picquart, og tre store Forfattere, Zola, France og Clemenceau, at gøre Magthaverne Sagen besværlig, idet de satte hele deres Energi ind derpaa. Det tænkende Evropa var snart overbevist, hele den diplomatiske Verden vidste Besked, Esterhazys Breve laa og ligger opbevarede i Bunker i Krigsministeriet i Berlin, og naar enkelte danske og russiske Blade undrages, var i Evropa den hele Presse klar over Tilstanden og tog Bladet fra Munden. Ikke desmindre er nu næsten fire Aar derefter Dreyfus ikke en frikendt Mand, hvem der er tildelt Oprøjsning, men en to Gange for Landsforræderforbrydelse dømt Tugthusfange, hvem man for den værste Skams Skyld har benaadet; Zola har mistet en overvældende Del af sine Læsere, og er en af Frankrigs mindst populære Personligheder; Picquart er bleven straffet med Fængsel og udstødt af Hæren, er ikke engang endnu den Dag i Dag bleven genindsat i sin Post som Oberstløjnant, han, som var udset til Frankrigs Overgeneral. Der er ikke ét Regiment, hvor Officererne vil tjene sammen med ham.

Dette er Pressens Magt, naar den stiller sig i en god Sags Tjeneste i et af Europas mest udviklede Lande.

Hvis vi ikke netop vil blive til Børn igen, bør vi da tale lidt sagtere om Pressens Magt. Den er yderst ringe, naar det da ikke

netop gælder Reklame eller personligt Afreuskænderi, Udbredelse af kraftige Bagvaskelser eller lignende. Derpaa kan et Blad faa tusind Abonnenter for hver ti, som en Artikel om Armenierne indbringer det. Artikler om Mordgerringer i asiatiske Tyrki gaar, selv naar de er skrevne af en bekendt Forfatter, slet ikke Evropa rundt. De interesserer hverken Redaktionerne eller deres Læsere. — Det nyter dog ikke at lade, som vidste vi ikke, hvad en Slavesjæl er, og at de tælles i Millionvis.

Det er imidlertid ejendommeligt for de ulykkelige Folkeslag, der i Pinen griber efter ethvert Halmstraa, at de tillægger det, der skrives om dem, en overordentlig Betydning. Man ser det nutil-dags med Finner som med Polakker, og der er vel neppe nogen evropæisk Skribent (om hvem det vides, at han ikke staar i Magtbanditernes Tjeneste), som ikke er bleven overræddet med Bønner om at bruge sin Pen for de rumænske Jøders Sag. Naar jeg for min Del skriver lidt om Armenierne, er det sandelig ikke, fordi jeg indbilder mig, at mine Ord har ringeste Betydning eller Indflydelse, men kun for at holde givne Løfter.

Jeg kender en armenisk Kvinde, der i 1895 fra Piræus sejlede til Ægypten for derfra at gaa til Lilleasien, alene baaren oppe af Troen paa sit Ideal; thi endnu lød i hendes Øren hendes Smaabørns Stemmer, den lille Piges, der ved Afrejsen havde sagt: »Mo'r, glem ikke at bringe mig en Dukke med!« og den lille Drengs: »Og nogle Billeder, Mo'r!« Men hun skulde og vilde gaa ad den stenede Vej til rædselsfulde Steder; hun skulde kæmpe med Vanskeligheder, der forekom uovervindelige, udføre Planer, der var saa dristige, at de syntes forrykte, og udsætte sig for Farer, der formelig hang over hendes Hoved. Og imens tænkte hun paa de Smaa, hun havde efterladt syge, pinte sig med, at de maaske var sygere nu. Al Slags Angst greb hende; hun saa Børnernes blege Ansigter for sig og sin Mands Forrivelse ved at være efterladt i Grækenland og mød-ruvngent ørkesløs, da han som kendt Revolutionær paa tyrkisk Grund straks vilde være bleven fængslet.

Hun begreb næsten ikke, at hun havde kunnet forlade sine Smaa med Begejstring, tilmed maaske for bestandigt, og det for Menne-

skers Skyld, som hun aldrig havde set, som hverken kendte dem eller hende. Aldrig kunde jo disse en Gang ane, hvilket Offer hun havde bragt dem. Kan hende de mødte hende med Utaknemmelighed. Og dog fortsatte hun sin Rejse for at være med til at skabe Jordens nye Frihedsliv, de frie Menneskers forjættede Land. Hun troede derpaa midt i al sin Sorg, vel vidende, at den Dag, hendes Ideal nærmede sig sin Virkeliggørelse, var hun og hendes forlængst en Haandfuld Støv. Hun sad ved Nilens Bred og hørte i Luften Moskio-Massernes metal klingende Summen; og denne Lyd, der blandede sig med Solhedgangens mangfoldige Lyd, var for hende som en barbarisk Hymne, der steg mod Himlen og de hemmelighedsfulde Sjøer. Tilsidst var det hende, som hørte hun i alle disse fjerne Lyd Suk, Skrig og Hulken, forvildet indtil Hjertebristning, fra et helt, ulykkeligt, jammertyldt Folk, der raabte ud over Jorden om Hjælp, skreg til Himlen om Befrielse, led og stred med Heltemod for Frihedens Sag. Hun hørte i denne Skumringens Summen Stemmers Kald. Og saaledes gik det til, at hun handlede som i Henrykkelse, og dog sikkert som en Søvnang-gerske. Hun naaede Jean d'Acree, skaffede sig under vilde Paaskud og ved umaadelig Bestikkelse Adgang til de frygtelige Fængsler, fik ikke faa Fangere befriet, trøstede Andre som den gode Engel, hun er, talte Frimurersprog med de Lærkede for Øjnene af deres Fangevogtere. Derfra gik hun til Cilicien og bidrog ved sin Energi til at organisere Opstanden der. Da i Efteraaret 1895 den hæderfulde Opstand brød ud i Zeitun, som Maaneder igennem besjyrede Tropper og kurdiske Bander, da havde armeniske Regimentter der og i enkelte andre ciliciske Egne antaget hendes Navn. Disse Vovehalse og Frihedsdrømmere gav hende hvad Hæder, Oprørsmand formaar at meddele. En almindelig evropæisk Rejsende, der har nydt Gæstfrihed i hendes Hus, er desværre ikke i Stand til at hylde hende med andet end med sin beskedne Beundring.

Atehis Nazarbék, der har udgivet en levende og vistnok rigtig Skildring af Livet i Armenien, er en ung Mand, Krieger og Poet, ualmindelig smuk med kulsort Haar og Skæg, der længe har udgivet det armeniske Revolutionspartis Tidsskrift *Huntchuk* (Klokken).

Hans Værk *Through the Storm*, er ikke nogen Roman, skønt Navnene for deres Vedkommende, der ved Udgivelsen 1899 endnu var i Live, ikke er de rette. Nu vilde han ved en ny Udgave rimeligvis kunne anbringe de rette Navne overalt. En Række Virkelighedsskildringer, der giver en fyldsigere Forestilling om alle Livsforhold i Armenien før Oprørets Udbrud, er frit knyttede til hinanden, og kun Hovedpersonerne kommer stadigt igen. Om egentlig Sprogkunst kan her ikke være Tale, da Forfatteren, skønt levende i London og vel hjemme i det engelske Sprog, ikke formaar at skrive Engelsk, men har maattet nedskrive sin Bog paa Fransk for derfra at faa den oversat til Engelsk. Det er da kun i de levende Beskrivelser og i Samtalernes naturlige Gang, at han har kunnet lægge Kunst for Dagen. Dog højest staar visnok hos ham selve Personskildringen med dens Modsætninger mellem Menneskene af den befalende og den undertrykte Race, og med Modsætningen mellem de underdanige, mod Sultanen »loyale« Medlemmer af denne sidste og saa dem, hvem det bliver umuligt at finde sig i. Alt. Hans Hjerter bløder ved Tanken paa hans Landsmænds Skæbne; men han skaner dem ikke. Alle Typer af Armentiere forekommer i hans Værk: de haarde og fejge Penge-mænd, Matadorene, blandt dem ypperst den Pengemand, der for ikke at tilsidesætte sin Anseelse paa højere Steder angiver sin egen Søn som tilhørende Oprørspartiet; den flade og fløve, armenske Journalist fra Konstantinopel, der blander franske Ord i sin Tale og anbefaler Underkastelse; den gamle Bonde, der, skønt tvungen til Udvandring, under Vandrefærdens Elendighed haaner sine Sønner som Oprørere, hvis Handlemåde kun vil gøre Alle dobbelt ulykkelige; den unge Pige, Arusdak, der forlader sin Elskede, fordi hun ikke har Mod til at trodse Forældrene, og som gifter sig med en feig og fredelig Person. Og som næsten altid i Livet faar Spidsborgerne, Aagerkarlene, de Affældige, den valne Journalist og den karakterløse, unge Pige Ret; de Bedre gaar forsmædeligt til Grunde.

Der er ogsaa mange ædle og besluttede Mænd i Bogen, Dokarbejdere og Lærde, Krigere og Skolelærere, der kæmper Aar igennem som prøvede Soldater. Der er morsomme, humoristiske

Skildringer af uvidende, brutale og bestikkelige, tyrkiske Embedsmænd; der er rædselsfulde Skildringer af de Torturer, som anvendes under Kurdernes Skatteopkrævning, eller naar Tyrkerne paa Politikammeret forhører Armentiere. Og dog er Tyrker som Kurder fremstillede uden Had, snarere i overlegen Medynk med deres Raahed og Uvidenhed, kun med anklagende Holdning mod den Regering, der har sluppet disse Halvilde løs paa et højtbegavet lille Folk.

Der er Kampscener, som Carit Eular vilde fryde sig over, og vægtige, tankerige Replikker, der opkaster alle de Grundspørgsmaal, som saadanne Begivenheder og Skæbner i vore Dage tvinger den Tænkende til at stille.

Men intet af alt dette Gode og Smukke. Armentiere har skrevet, har kunnet forhindre den foreløbige Udryddelse af deres Folk. Dr. Kaarsberg mener, jeg har angivet Tallet af de Myrdede for lavt; jeg nævnte 300.000; han tror, at Millionen længst er naet. Det forekommer mig usandsynligt, især fordi Pierre Quillard, der stadig leverer Bulletinen over dem, der endnu hver Uge myrdes, ikke gaar stort ud over Tallet 300.000. Men selv naar Tallet sættes lavest, og jeg for min Del satte det med Vilje saa lavt som muligt for ikke at beskyldes for Overdrivelse — selv da raaber dette udgydte Blod med saadan Vælde til Himlen, at kun et Evropa som vore Dages har kunnet overhøre Raabet.